

Farhangian University

An Analysis of the Philosophical Foundations of Teacher Training within the Context of the Islamic Republic of Iran, Based on the Intellectual System of the Imams of the Revolution

Ali Sohbatlo^{1*}, Ainullah Abedi²

1. *Corresponding author*, Department of Educational Sciences, Farhangian University, Tehran, Iran.

E-mail: Alisohbatlo@cfu.ac.ir

2. Student of Philosophy of Education, Shahid University of Tehran, Tehran, Iran.

ABSTRACT

Article type:

Research Article

Received: 2024/05/14

Reviewed: 2024/07/02

Accepted: 2024/08/04

Published Online:

2024/08/04

Pages: 1-16

Keywords:

Fundamentals,
teacher training,
Imam Khomeini,
SupremeLeader position,
training

Background and Objectives: The primary aim of this research is to examine the philosophical foundations of teacher training within the context of the Islamic Republic of Iran, grounded in the intellectual framework established by the Imams of the Revolution. **Methods:** In this regard, analytical-inferential method has been used to answer the research questions. **Findings:** The findings reveal that, within the intellectual framework of the Imams of the Revolution, teacher training holds a significant status. Imam Khomeini (RA) approaches education comprehensively, considering it in relation to the entirety of existence and humanity's rightful position within it as the "Divine Caliph." He emphasized that the path to human development and achieving true perfection is through understanding ontology, epistemology, and anthropology from the perspective of the Quran and Islam. In Imam Khomeini's intellectual system, the prevailing philosophy of teacher training aims to develop educators who seek closeness to God, enriched along this path in areas such as belief and worship, moral character, social and political awareness, as well as scientific, intellectual, technological, aesthetic, and artistic growth. **Conclusion:** In the intellectual framework of the Supreme Leader, the foundations of education are rooted in the principles of ontology, centered on monotheism.

Cite this Article: Sohbatlo, A., & Abedi, A. (2024). Analyzing the Philosophical Foundations of Teacher Training at the Level of the Islamic Republic of Iran in the Intellectual System of the Imams of the Revolution. *The Journal of Theory and Practice in Teachers Education*, 10(Special Issue), 1-16. <https://doi.org/10.48310/itt.2024.16246.910>

© the authors

Publisher: Farhangian University

واکاوی مبانی فلسفی تربیت معلم در تراز جمهوری اسلامی ایران در منظومه فکری امامین انقلاب

علی صحبت لو^{۱*}، عین الله عابدی^۲

۱. نویسنده مسئول، گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. رایانامه: Alisohbatlo@cfu.ac.ir

۲. دانشجوی رشته فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه شاهد تهران، تهران، ایران.

چکیده

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۲۵

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۴/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۵/۱۴

تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۳/۰۵/۱۴

شماره صفحات: ۱-۱۶

واژه‌های کلیدی:

تربیت

مبانی فلسفی

تربیت معلم

امام خمینی (ره)

مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)

دانشجو معلم

پیشینه و اهداف: فلسفه تربیت معلم به چپستی، چرایی و چگونگی تربیت معلم نظر دارد و با سؤال‌هایی بنیادین، روبه‌رو است. هدف اصلی این پژوهش، واکاوی مبانی فلسفی تربیت معلم در تراز جمهوری اسلامی ایران در منظومه فکری امامین انقلاب است. فلسفه تربیت معلم در ایران به اندازه ارزش و حساسیتی که دارد مورد توجه قرار نگرفته است. فقدان فلسفه روشن در باب تربیت معلم، یک خلأ محسوب می‌شود؛ لذا محور این پژوهش، فلسفه تربیت معلم است. **روش‌ها:** در این راستا، برای پاسخ‌گویی به سؤالات تحقیق از روش تحلیلی - استنباطی استفاده شده است. **یافته‌ها:** نتیجه یافته‌ها نشان داد که در منظومه فکری امامین انقلاب تربیت معلم از جایگاه والایی برخوردار است. امام خمینی (ره) با دیدی همه‌جانبه و در ارتباط با کل هستی و جایگاه درخور انسان در این هستی که همان «خلیفه‌اللهی» است به موضوع تربیت می‌نگرد. ایشان به این نکته اشراف داشته‌اند که راه تربیت انسان در نیل به کمال راستین، از راه هستی‌شناسی، معرفت‌شناسی و انسان‌شناسی آن‌هم از منظر قرآن و اسلام می‌گذرد. در منظومه فکری امام خمینی (ره) فلسفه حاکم در تربیت معلم، تربیت معلمی که در مسیر قرب الهی است و در این مسیر از لحاظ اعتقادی و عبادی، اخلاقی، اجتماعی و سیاسی، علمی، عقلی و فناوری و زیباشناختی و هنری تربیت یافته است. در منظومه فکری مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) هم مبانی تربیت دربرگیرنده مبانی هستی‌شناسی با محوریت نگاه توحیدی، مبانی انسان‌شناسی با محوریت الهی‌بودن انسان و مبانی معرفت‌شناسی بر حضور الهی و ربوبیت الهی در نگاه حقایق هستی مبتنی است. **نتیجه‌گیری:** در گفتمان رهبر معظم انقلاب شکل‌گیری دولت اسلامی جوان و حزب الهی نیازمند تربیت افراد در تراز انقلاب اسلامی بوده که در این زمینه تربیت معلم نقش اساسی و محوری دارد.

استناد به این مقاله: صحبت لو، علی، و عابدی، عین الله. (۱۴۰۳). واکاوی مبانی فلسفی تربیت معلم در تراز جمهوری اسلامی ایران

در منظومه فکری امامین انقلاب. نظریه و عمل در تربیت معلمان، ۱۰ (ویژه نامه)، ۱-۱۶.

<https://doi.org/10.48310/itt.2024.16246.910>

© نویسندگان

ناشر: دانشگاه فرهنگیان

مقدمه

تربیت‌معلم جمهوری اسلامی ایران نیازمند نظام فلسفی مدون و مشخصی بوده و جهت دستیابی به تربیت دانشجومعلم در تراز جمهوری اسلامی، نیازمند نقشه راهی است که در منظومه فکری امامین انقلاب مورد توجه قرار گرفته است. فلسفه تربیت‌معلم به معنای واقعی کلمه به معنی «عشق به چپستی و چرائی معقول و منطقی تربیت‌معلم، بررسی افکار و اندیشه‌های جوامع مختلف با توجه به اصول، مبانی، روش‌ها، اهداف، برنامه‌ها و محتوای اهداف آموزشی و درسی و تعامل دوجانبه بین مربی و دانشجومعلم است، که در شرایط مناسب به بررسی سطوح دانش، نگرش و رفتار متقابل بین این دو می‌پردازد» (Darvarpanah, Ahanchian, and Kazemi, 2016, p. 618)

فلسفه تربیت‌معلم به چپستی و چرائی تربیت‌معلم نظر دارد و با سؤال‌هایی بنیادین، روبه‌رو است، از جمله: آیا وجود فردی به نام معلم در فضای آموزشی ضرورت دارد؟ آیا می‌توان فردی را برای معلمی آموزش داد؟ منظور از آمادگی برای معلمی چیست؟ معیارهای انتخاب دانشجومعلم چیست؟ چگونه می‌توان فردی را برای معلمی تربیت کرد؟ صلاحیت‌های فردی که آماده تدریس است، کدامند؟ آیا آماده شدن برای معلمی، تنها منوط به آگاهی از برخی مهارت‌ها و فنون است؟ چگونه می‌توان اطمینان یافت که فردی برای ورود به دنیای تعلیم و تربیت آمادگی دارد؟ (Rostaminasab, et al., 2013). فلسفه تربیت‌معلم با چنین سؤالاتی مواجه است. برخورداری تربیت‌معلم از مبانی فلسفی مستحکم و مبتنی بر مبانی دینی و ارزشی می‌تواند منجر به تربیت دانشجومعلم در تراز انقلاب اسلامی شود.

نوع فعالیت و مأموریت دانشگاه فرهنگیان با سایر دانشگاه‌ها متفاوت است، چراکه این دانشگاه با حوزه علوم انسانی، نهایت و غایت نظام اخلاق و تربیت پیوند خورده و هدف از این نهایت و غایت اخلاق، تربیت و پرورش انسان‌ها است (Malaki, 2021). توقع و انتظار از تربیت‌معلم این است که دانشجومعلمانی با اهداف، رسالت و ویژگی‌های انسان مطلوب و در تراز جمهوری اسلامی ایران تربیت کند و در تدوین مبانی نظری فلسفه تربیت‌معلم این موارد مورد توجه جدی قرار گیرد. داشتن یک زیربنای فلسفی قابل‌اعتماد، یعنی داشتن نگرش فلسفی به تربیت‌معلم. داشتن چنین نگرشی به تربیت‌معلم، به معنای فلسفه تربیت‌معلم برای تربیت‌معلم متخصص است (Safi, 1998).

بر اساس مرور شواهد، در اسناد بالادستی مرتبط با تربیت‌معلم ایران «سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰»، «اساسنامه دانشگاه فرهنگیان، ۱۳۹۱»، «طراحی کلان (معماری) برنامه درسی تربیت‌معلم (Ahmadi and Mousapour, 2016)»، «برنامه راهبردی دانشگاه فرهنگیان در افق چشم‌انداز ۱۴۰۴»، «دانشگاه اسلامی» و «مسئله میزان بسنده و شایسته توجه به فلسفه تربیت‌معلم» مورد تردید است. در اسناد تهیه‌شده بیشتر به جایگاه، رسالت و اهداف تربیت‌معلم در تربیت نیروی انسانی پرداخته‌شده و اینکه چگونه این معلم تربیت پیدا کند؟ با چه ملاک‌ها، صلاحیت‌ها و شایستگی‌هایی باید به تربیت او پرداخته شود؟ تبیین نشده است.

با وجود تلاش‌های علمی فراوانی که تا کنون در زمینه تربیت‌معلم به‌طور عام (Safi, 1993; Ebrahimzadeh, 2007; Lotfabadi, 1989; Maraashi, 1977; Emamjome and Mehrmohammadi, 2006; Talkhabi, 2004) و به‌طور خاص (Ghaedi, 2009; Shariatmaari, 1992; Ahanchian, Moghimi, 2006; Eskandari, 2003) و به‌طور خاص (Darvarpanah, Ahanchian, and Kazemi, 2016, p. 618 et al., 2015) توسط صاحب‌نظران و پژوهشگران به عمل آمده، اما هنوز خلأ ناشی از تدوین فلسفه و طراحی نظام تربیت‌معلم برآورد نشده است.

مرور پیشینه پژوهش حاضر در ایران نشان می‌دهد که ما سال‌ها فاقد نظام آموزشی تربیت‌معلم با یک فلسفه دقیق و روشن بوده‌ایم. بررسی وضعیت گذشته و حال تربیت‌معلم حاکی از آن است که در چند دهه گذشته، همگام با تغییرات سیاسی در کشور، نظام تربیت‌معلم در ایران دچار تغییر و تحول شده است. با توجه به تدوین و تصویب اسناد تحولی، انتظار آن است که فلسفه تربیت‌معلم مطابق با آن‌ها تهیه، تدوین و اجرا شوند. تدوین فلسفه تربیت‌معلم می‌تواند موفقیت‌ها و ناکامی‌های احتمالی مرکز ثقل نظام آموزش و پرورش را نشان داده و افق‌های روشنی را پیش روی سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و آموزگاران باز کند و موجب می‌شود در برنامه‌ریزی تربیت‌معلم حرفه‌ای از آزمون و خطا

پرهیز شود.

فقدان فلسفه روشن در مورد تربیت‌معلم، یک خلأ محسوب می‌شود. به عبارت دیگر، عدم توجه کافی به تدوین مبانی نظری فلسفه تربیت‌معلم، وجود یک خلأ را می‌رساند.

بررسی سیر تحول فلسفه تربیت‌معلم در ایران نشان می‌دهد که، تربیت‌معلم همواره مشحون از تربیت دینی، اخلاقی و مذهبی بوده است (Davarpanah, 2015, p. 4) تاکنون جنبه‌های مختلف مسئله فلسفه تربیت، از دیدگاه اندیشمندان تربیتی مورد بررسی قرار گرفته است؛ ولی از این زاویه که تربیت‌معلم بر چه مبانی فلسفی تربیتی در منظومه فکری امامین انقلاب استوار است، مطالعه‌ای یافت نشد. در این راستا، پژوهش حاضر درصدد است تا به زوایای پنهان فلسفه تربیت‌معلم در منظومه فکری امامین انقلاب نگاه عمیق داشته باشد. اگر مسئله فلسفه تربیت‌معلم از دیدگاه مقام معظم رهبری و امام خمینی به درستی تبیین شود، و تحلیل عمیق و دقیقی از این دیدگاه‌ها ارائه گردد، نقشه راه و جهت تربیت دانشجومعلمان در تراز انقلاب اسلامی بسیار هموارتر می‌شود.

سؤالات پژوهش به این شرح است:

۱. مبانی فلسفی تربیت‌معلم در تراز جمهوری اسلامی ایران، در منظومه فکری امام خمینی بر چه اساسی استوار است؟
۲. مبانی فلسفی تربیت‌معلم در تراز جمهوری اسلامی ایران در منظومه فکری مقام معظم رهبری بر چه اساسی استوار است؟

روش

برای دستیابی به هدف پژوهش، از روش تحلیلی - استنباطی استفاده شده است. در مورد استفاده از روش تحلیلی در این تحقیق، پژوهشگر، منابع و مراجع مربوط به فلسفه تربیت‌معلم شامل: منابع دست‌اول (سخنرانی‌های امامین انقلاب، مرتبط با تربیت و تربیت‌معلم) و منابع دست‌دوم (پایان‌نامه‌ها، طرح‌های پژوهشی، کتاب‌ها و مقالات در زمینه تربیت و تربیت‌معلم از نگاه امامین انقلاب) را مورد شناسایی قرار داده، تا با مراجعه به این آثار، مبانی فلسفی تربیت‌معلم را کشف و شناسایی کند. در مورد استفاده از روش استنباطی نیز در این پژوهش باید گفت، نخست هریک از گزاره‌های مربوط به تربیت و تربیت‌معلم در منظومه فکری امامین انقلاب مورد توصیف قرار گرفته، آنگاه متناسب با هریک از گزاره‌های مربوطه، به تحلیل و بررسی فلسفه تربیت‌معلم پرداخته شده و نهایتاً از این گزاره‌ها، مفهوم و ویژگی‌های آن، اهداف و ضرورت تربیت‌معلم، جایگاه تربیت‌معلم در عرصه اجتماع و اصول مربوط به تربیت‌معلم، استنباط و استخراج گردید.

Homepage: <https://itt.cfu.ac.ir/>

یافته‌ها

پرداختن به همه مؤلفه‌های فلسفه تربیتی مجال گسترده‌تری را می‌طلبد، در این پژوهش محدود، تنها به بررسی هستی‌شناسی، معرفت‌شناسی و انسان‌شناسی در منظومه فکری امامین انقلاب پرداخته شده است.

سؤال اول: مبانی فلسفی تربیت‌معلم در تراز جمهوری اسلامی ایران در منظومه فکری امام خمینی بر چه اساسی استوار است؟

۱- مبانی فلسفی تربیت‌معلم

- **هستی‌شناسی:** امام خمینی معتقدند، در جهان جز اراده خدا چیزی نیست، و همه گونه آفرینش‌ها و تأثیربخشی، در اصل متکی به قدرت اوست، «لامؤثر فی الوجود الا الله» (Khomeini, 2009) به‌زعم ایشان، وجود جهان و هستی آن، وجودی ظلّی و سایه‌گونه بوده و در واقع هستی آن مجزا، مستقل و غیر وابسته نیست. (Imam Khomeini, 1989) جهان نه‌تنها در پیدایش خود محتاج و وابسته به خداست؛ بلکه در همه لحظه‌های تداوم وجود خویش نیز محتاج به اوست، که اگر لحظه‌ای فیض حق دریغ شود، نابود خواهد شد (Imam Khomeini, 1989). در منظومه فکری امام خمینی، جهان آفرینش از آن خداست و هرگونه تأثیر و تأثر در جهان هستی، به اراده خداوند است. ذات حق در رأس همه موجودات عالم قرار دارد و بعد از آن، به علم و اراده او،

سایر مخلوقات صاحب رتبه و ترتیبی از او می‌شوند. این جهان هستی از نظم و قانون‌مندی برخوردار است. تأکید بر توحیدمحوری و اعتقاد به معاد و هدفمندی آفرینش، از دیگر گزاره‌های مربوط به مبانی هستی‌شناسی امام خمینی است

معرفت‌شناسی: امام خمینی معتقدند که، انسان برای رسیدن به شناخت خداوند متعال، از ابزار و منابع مختلف شناخت بهره‌مند می‌شود و در این زمینه میان موجودات عالم با خالق هستی، نسبتی وجود دارد و جهت رسیدن به قرب الهی، لازم است که انسان به این شناخت نائل گردد و لازمه رسیدن به آنها، تنها با شناخت انسان از خود و جهان انجام می‌شود. شناخت و دریافت حقایق هستی و راهیابی به اسرار نهفته در جهان، برای انسان از راه‌های گوناگون صورت می‌گیرد. از دیدگاه امام خمینی، یکی از منابع شناخت انسان، حواس ظاهر است «مَنْ فَقَدَ حِسًّا فَقَدَ فَقَدَ عِلْمًا» (Imam Khomeini, 2007, p. 20) معرفت برخی حقایق از راه حواس انجام می‌گیرد و در این رابطه کسی که فاقد حسی باشد، از معرفت حاصله از راه آن نیز بی‌نصیب است. همچنین ایشان عقل و ادراکات عقلی را از دیگر منابع شناخت معرفی می‌کنند. به‌زعم امام خمینی، استفاده از ادراک عقلی، مورد توجه اکید اسلام بوده و روایات شریفه از جمله «دینَ اللَّهِ لَا يُصَابُ بِالْعُقُولِ»، مربوط به احکام تعبدی دین است، و‌گرنه در مورد اثبات توحید و تقدیس، اثبات معاد و نبوت، بلکه مطلق معارف، می‌توان از عقل استمداد جست، و کلام برخی که می‌گویند در اثبات توحید، فقط باید به دلیل نقلی اعتماد جست، از معایب به شمار می‌رود (Imam Khomeini, 2006, p. 200) از منظر امام خمینی، از دیگر منابع و ابزار شناخت فطرت، بینش‌های فطری، وحی و مکاتب انبیاء است. (Imam Khomeini, 1989) در منظومه فکری ایشان، شناخت هستی به نحوی جامع، تنها از طریق جهان‌بینی الهی میسر است. این نوع جهان‌بینی، منجر به وسعت اندیشه انسان شده و انسان را متوجه این نکته می‌کند که علاوه بر این عالم، دنیایی نیز هست که در ادراک حس آدمی گنجایش درک آن نیست.

انسان‌شناسی: انسان‌شناسی و معرفه النفس، در نظر امام خمینی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. ایشان همواره در نوشتار، گفتار و رهنمودهای خویش، بدین مهم توجه ویژه‌ای داشته و ابعاد مختلف وجود انسان، حقیقت نفس و اهمیت آن را خاطرنشان ساخته‌اند. در منظومه فکری امام خمینی، معرفت‌النفس نردبان راهیابی به آسمان معارف و حقایق بوده، و کسی که نفس خویش را شناخت، خدای خود را شناخته است (Imam Khomeini, 2007, p. 18) مراد از نفس، همان عنصر ملکوتی است که در عین ارتباط با بدن، وجودی مستقل از آن دارد؛ زیرا موجودی مجرد، یعنی غیرمادی است؛ ولی بدن موجودی مادی است (Imam Khomeini, 2004) امام خمینی معتقدند، هرچه از عمر نفس بگذرد، قوی‌تر می‌شود، درحالی‌که بدن فرسوده شده و رو به کهولت می‌رود (Imam Khomeini, 2007, p. 199) نفس از بدن به‌عنوان یک ابزار استفاده می‌کند، و نفس است که بدن را از نابود شدن حفظ می‌کند. (Imam Khomeini, 1989) ایشان معتقدند، انسان پرتوی از جمال حق است، ولی باید دانست آدمی عین ذات حق نخواهد بود، بلکه نسبت میان او و ذات پروردگار متعال، تباین ذاتی است (Imam Khomeini, 2007) امام خمینی بر این نکته تأکید اساسی دارد که انسان را به‌گونه‌ای کامل و جامع نمی‌توان شناخت؛ زیرا دنیا حجابی برای ملکات نفسانی او است؛ درواقع دنیا ظرف تجلی ملکات باطنی او نیست. بر این اساس، شناختن و شناسایی واقعی او، در جهان دیگر است (Imam Khomeini, 2006, p. 499). از انسان از دیدگاه امام خمینی موجودی دو ساحتی (جسم و روح) بوده و حقیقت انسان، روح او است. انسان موجودی صاحب اراده و اختیار، و آگاه و صاحب‌خردورزی است.

۲- چیستی تربیت

واژه‌هایی که امام خمینی در آثار، تألیفات و بیانات خود در زمینه پرورش انسان به کار برده است، شش واژه: تربیت، تزکیه، تهذیب، تطهیر، تحول و ریاضت است (Beheshti, 2020, p. 33) برای تعریف تربیت از نگاه امام خمینی، لازم است عناصر اصلی تربیت با استناد به آثار، تألیفات و بیانات ایشان موردبررسی قرار گیرد؛ در رأس همه امور، تربیت

انسانی است. «همه انبیاء [آمدند] برای تربیت مردم، که اشخاصی که در قوه دارند، چیزهایی را، این قوه‌ها را بالفعل کنند: انسان بالقوه، انسان بالفعل بشود؛ استقامت داشته باشد در کارها، در عقاید؛ و به صراط مستقیم حرکت کند» (Imam Khomeini, 2006, V. 10, p. 267)

ایشان در مورد قابلیت و توانمندی انسان می‌گویند: هر انسانی در آغاز حیات، جز استعداد و قابلیت محض، چیزی نیست، و توانمندی‌ها و قابلیت‌های فراوان درونی او، هیچ‌گونه فعلیتی ندارند (Imam Khomeini, 2004, p.323). همچنین در مورد تربیت‌پذیری انسان می‌فرمایند: «نفس کودک در ابتدای امر چون صفحه کاغذ بی نقش و نگاری است که هر نقشی را به سهولت و آسانی قبول کند» (Imam Khomeini, 1965, p. ۱۷۵) در منظومه فکری امام خمینی، تربیت یعنی شکوفاسازی و تغییر و تحول، و تحقق عینی همه قابلیت‌ها و توانمندی‌های درونی، و نیز اصلاح و تغییر و تحول صفات ظاهری و باطنی، به‌منظور رشد هماهنگ و متوازن همه جنبه‌های وجود آدمی است، تا به توحیدی که حیات طیبیه و کمال مطلوب است، نائل آید (Beheshti, 2020, p. 35). بنابراین، تربیت از منظر امام خمینی، یعنی فرآیند ایجاد تغییرات و تحولات درونی و شکوفاسازی و تبدیل استعدادهای بالقوه متربی به بالفعل.

۳- هدف و غایت تربیت

امام خمینی تربیت و تزکیه را هدف و غایت بعثت می‌داند و می‌فرماید: «گرفتاری همه ما برای این است که ما تزکیه نشده‌ایم، تربیت نشدیم. عالم شدند، تربیت نشدند، دانشمندان شده‌اند، تربیت نشده‌اند؛ تفکراتشان عمیق است، لکن تربیت نشده‌اند. آن خطری که از عالمی که تربیت نشده است و تزکیه نشده است، بر بشر وارد می‌شود، آن خطر از خطر مغول بالاتر است. غایت آمدن انبیاء این تزکیه است، و دنبالش آن تعلیم. اگر نفوس تزکیه نشده و تربیت نشده، وارد بشوند در هر صحنه، در صحنه توحید، در صحنه معارف الهی، در صحنه فلسفه، در صحنه فقه و فقهات، در صحنه سیاست، در هر صحنه‌ای که وارد بشوند، اشخاصی که تزکیه نشدند و تصفیه نشدند، و از این شیطان باطن رها نشدند، خطر این‌ها بر بشر خطرهای بزرگ است» (Imam Khomeini, 2006, p. 391).

همچنین امام خمینی در مورد اهداف تربیت می‌فرماید: «من به همه مسئولین و دست‌اندرکاران سفارش می‌کنم، که به هر شکل ممکن، و سایل ارتقای اخلاقی، اعتقادی، علمی و هنری جوانان را فراهم سازید، و آنان را تا مرز رسیدن به بهترین ارزش‌ها و نوآوری‌ها همراهی کنید، و روح استقلال و خودکفایی را در آنان زنده نگه دارید» (همان، ج ۱، ص ۹۶). پس، هدف غایی تربیت، هدفی است که مطلوبیت ذاتی و نفسی دارد؛ یعنی فی‌نفسه ارزشمند است و واسطه و ابزار نیست، بلکه از همه سطوح عوالم بالاتر بوده و آن، این است که انسان از همه تعلقات مادی رهایی یابد و در همه چیز رنگ و لعاب خدایی به خود بگیرد، تا به قرب الهی و فنای فی‌الله نائل شود و همه عظمت و صفات و اسماء الهی، در او تجلی یابد.

۴- اهداف میانی تربیت

در منظومه فکری امام خمینی، هدف غایی تربیت، قرب الهی، فنای فی‌الله و انقطاع الی‌الله است. این هدف، کلان و کلی است. برای دستیابی به هدف غایی، نیازمند تدوین اهداف میانی است، تا از طریق آن‌ها به مقصد ذاتی و مطلوب اصلی دست یافت.

- **تربیت اخلاقی:** امام خمینی در زمینه تربیت اخلاقی می‌فرماید: «انگیزه بعثت این است که ما را از این طغیان‌ها نجات دهد و ما خودمان را تزکیه کنیم، نفوس خودمان را مصفا کنیم و نفوس خودمان را از این ظلمات نجات بدهیم. اگر این توفیق برای همگان حاصل شد، دنیا یک نوری می‌شود، نظیر نور قرآن و جلوه نور حق». (Imam Khomeini, 2006, v. 14, p. 390).

- **تربیت اجتماعی:** امام خمینی در مورد تربیت اجتماعی می‌فرماید: «تمام انبیاء از صدر بشر و بشریت، از آن وقتی که آدم (ع) آمده، تا خاتم انبیاء (ص)، برای این بوده است که جامعه را اصلاح کنند؛ فرد را فدای جامعه می‌کردند ...». خدای تبارک و تعالی می‌فرماید که انبیاء را ما فرستادیم، بینات به آن‌ها دادیم، آیات به آن‌ها دادیم،

میزان برایشان دادیم و فرستادیم، «لَيَقُومُ النَّاسُ بِالْقِسْطِ»، «غایت این است که مردم قیام به قسط بکنند»، عدالت اجتماعی در بین مردم باشد (Imam Khomeini, 2006, v. 15, p. 213).

- **تربیت اعتقادی:** یکی دیگر از ابعاد و ساحت‌های تربیت، تربیت اعتقادی است. به‌زعم امام خمینی، «سلام برای برگرداندن تمام محسوسات و تمام عالم به مرتبه توحید است. تعلیمات اسلام، تعلیمات طبیعی نیست، تعلیمات ریاضی نیست؛ بلکه همه را دارد. تعلیمات طب نیست؛ همه این‌ها را دارد، لکن این‌ها به توحید مهار شده است. برگرداندن همه طبیعت و همه ظل‌های ظلمانی به آن مقام نورانی، که آخر مقام الوهیت است» (Imam Khomeini, 2005, v. 8, p. 434)

۵- اصول تربیت

با توجه به مبانی و اهداف تربیت از منظر امام خمینی، می‌توان اصول، قواعد و دستورالعمل‌های کلی تربیت را استخراج نمود. برخی از این اصول تعلیم و تربیت، از دیدگاه امام خمینی عبارت‌اند از:

- **اصل ارتباط باطن با ظاهر:** رابطه بین روح و باطن ملکوتی با ظاهر و قوای ملکی نفس، به‌قدری است که هر یک از ظاهر و باطن، متأثر از آثار دیگر شود، و کمال، نقص، صحت و فساد هر یک سرپا به دیگری نماید (Imam Khomeini, 2009, p. 388)

- **اصل اعتدال:** اعتدال حقیقی، جز برای انسان کامل که از اول سیر تا منتهی‌النهاییه، و صول هیچ منحرف و معوج نشده است، برای کسی دیگر مقدر و میسور نیست، و آن به تمام معنی خط احمدی و خط محمدی است و دیگران از سایرین، سیر به‌تبع کنند، نه به اصالت؛ چون خط مستقیم واصل بین دو نقطه، بیش از یکی نیست (Imam Khomeini, 2006, p. 153)

- **اصل تعلیم همراه تزکیه و تربیت:** امام خمینی تقدم تزکیه بر تعلیم را به‌عنوان یک اصل راهبردی بارها یادآور شده است: «کوشش کنید که تربیت بشوید و تزکیه بشوید، قبل از اینکه تعلیم و تعلم با شد. کوشش کنید که همدوش با درس خواندن و تعلیم، تربیت باشد، که او مقدم است به‌حسب رتبه بر تعلیم و بر تلاوت آیات و بر تعلیم کتاب و حکمت» (Imam Khomeini, 2006, v. 14, p. 40)

- **اصل تداوم در امر تربیت:** امام بزرگوار همه انسان‌ها را از بدو تولد تا آخرین روز زندگی، نیازمند تعلیم و تربیت می‌داند و می‌فرماید: «همه جمعیت دنیا به تعلیم و تربیت احتیاج دارند. هیچ‌کس نمی‌تواند ادعا کند که من دیگر احتیاج ندارم به اینکه تعلیم و تربیت بشوم». رسول خدا (ص) هم تا آخر احتیاج داشت؛ اما احتیاج او را خدا رفع می‌کرد. ما همه احتیاج داریم. (Imam Khomeini, 2006, v. 17, p. 237)

- **اصل تدریجی بودن تربیت:** امام خمینی در شرح حدیث جنود عقل و جهل می‌فرماید: «و در گستره زمان تغییر و تبدیل تدریجی و تحول جدی در انسان حاصل می‌شود و نواقص، تبدیل به کمال می‌گردد» (Imam Khomeini, 2009, p. 154) همچنین می‌فرماید: «این تحول و تغییر و دگرگونی و فعلیت پیدا کردن بذره‌های بالقوه کودک، تحقق عینی تربیت است» (Imam Khomeini, 2009, p. 51)

۶- عوامل مؤثر در تربیت

امام خمینی تربیت را متأثر از عوامل مدرسه، جامعه و خانواده می‌داند و در انوارالهدای می‌فرماید: «از جمله اینکه هر نقشی را به سهولت و آسانی از عوامل مختلف مثل پدر، مادر، اطرافیان، غذای خلال و حرام، هم‌نشین، معلم، مربی، محیط، خانه، مدرسه، جامعه و... می‌پذیرد» (Imam Khomeini, 1993, v. 1, p. 84-80)

۷- اهمیت و جایگاه معلم از نگاه امام خمینی

در منظومه فکری امام خمینی، نقش و رسالت معلم، منحصر به فرد است و سفارش‌های اکیدی در خصوص ویژگی‌ها و اصولی کلی برنامه درسی، ساختار دانشی تربیت معلم و دانشجو معلمان و مواد و موضوع درسی مطرح شده است. ایشان در مورد اهمیت تربیت و جایگاه معلم در صحیفه می‌فرماید:

«سأس عالم بر تربیت انسان است» (Imam Khomeini, 1992, v. 14, p. 153) «عالم مدرسه است و معلمین این

مدرسه، انبیاء و اولیاء هستند و مربی این معلمین، خدای تبارک و تعالی است» (Imam Khomeini, 1992, v. 13, p. 265). امام خمینی شغل معلمی را هم‌راستا با شغل انبیاء می‌داند و می‌فرماید: «شغل شما انسان‌سازی است. معلم انسان درست می‌کند، همان شغل انبیاء است. انبیاء آمدند از اول، هر نبی که آمده است، تا آخر، شغلش فقط این بوده که انسان درست بکند، انسان را تربیت کند، شغلی معلمی همان شغل انبیاء است» (Imam Khomeini, 1992, v. 8, p. 91).

۸- اهمیت و جایگاه دانشگاه از نگاه امام خمینی

امام خمینی برای مراکز تعلیم و تربیت و به‌ویژه دانشگاه‌ها اهمیت خاصی قائل بودند. از نظر ایشان دانشگاه و دانشگاهیان در تبیین مسیر سعادت و یا شقاوت ملت‌ها نقش اساسی و بارزی دارند: «اگر دانشگاه واقعاً دانشگاه باشد و دانشگاه اسلامی باشد؛ یعنی در کنار تحصیلات متحقق در آنجا، تهذیب هم باشد، تعهد هم باشد، این‌ها می‌توانند یک کشوری را به سعادت برسانند.» (Imam Khomeini, 2006, p. 412-413)

از دیدگاه امام خمینی، دستگاه‌ها و مراکز آموزشی تربیت معلم نقش تأثیرگذاری در پیشرفت کشور و کادر سازی دارند. ایشان در این زمینه می‌فرماید: «باید دستگاه‌های آموزشی متعهد و دلسوز برای نجات کشور، اهمیت ویژه‌ای در حفظ نوپایان و عزیزی که استقلال و آزادی کشور در آینده منوط به تربیت صحیح آنان است، قائل باشند» (Imam Khomeini, 2006, v. 15, p. 245). جهت‌گیری امام خمینی در همه زمینه‌های تربیت، ربانی‌شدن، الهی شدن و پرورش معنوی است. هدف تربیت در تربیت معلم، تربیت معنوی است، تا انسان کامل شود.

سؤال دوم: مبانی فلسفی تربیت معلم در تراز جمهوری اسلامی ایران در منظومه فکری مقام معظم رهبری بر چه اساسی استوار است؟

۱- مبانی فلسفی تربیت معلم

- **هستی‌شناسی:** در نگاه مقام معظم رهبری، «در جهان هستی مبنای توحید و اعتقاد به وحدانیت خداوند متعال، در تمام شئون فردی و اجتماعی جامعه اسلامی تأثیر می‌گذارد و جامعه را به صورت یک جامعه هماهنگ و مرتبط به یکدیگر و متصل، از وحدتی جامع، یعنی وحدت در جهت، وحدت در حرکت، و وحدت در هدف، برخوردار می‌سازد» (Supreme leader, 1990). مقام معظم رهبری جهان هستی را هدف‌دار می‌داند و در این زمینه چنین می‌فرماید: «در مبنا و تفکر اسلامی، هدف حیات انسان، رسیدن به درجات کمال است، کمال معنوی که حتماً آراستگی مادی را با خودش دارد، یعنی به تعبیر رایج، آخرتی که از دنیا عبور می‌کند. ایجاد یک جامعه عادلانه، یک جامعه صالح، یک کشور پیشرو و معنوی، در عین حال دارای قدرت‌های والای مادی، با جهت‌گیری معنوی، با اخلاق انسانی و با احساس حقیقی انسانیت. تفکر فلسفی اسلام و فهم درست از مبانی اسلامی، کاری می‌کند که انسان در هر لحظه‌ای از لحظات، احساس می‌کند در کجای راه و به سمت کدام هدف حرکت می‌کند، برای حوادث قدرت تحلیل پیدا می‌کند، و وظیفه خودش را در هر شرایطی تشخیص می‌دهد» (Supreme leader, 1999). در منظومه فکری مقام معظم رهبری بینش توحیدی زیربنا و اساس تمام برنامه‌های زندگی انسان است و ایشان نگرش توحیدی را قاعده اساسی تربیت می‌داند؛ لذا، مبنای توحید و اعتقاد به وحدانیت خداوند متعال، اساس طرح‌ها و برنامه‌های تربیت معلم است.

- **انسان‌شناسی:** در منظومه فکری مقام معظم رهبری، «نگاه به انسان از دو زاویه است؛ یکی نگاه به فرد انسان است؛ به انسان به عنوان یک فرد؛ به من، شما، زید، عمرو، به عنوان یک موجود دارای عقل و اختیار نگاه می‌کند و او را مخاطب قرار می‌دهد؛ از او مسئولیتی می‌خواهد و به او شأنی می‌دهد. یک نگاه دیگر به انسان، به عنوان یک کل و یک مجموعه انسان‌ها است. این دو نگاه با هم منسجم هستند؛ مکمل یکدیگرند. هر کدام، آن دیگری را تکمیل می‌کند» (Supreme leader, 2007). مقام معظم رهبری انسان را موجودی می‌داند که هم استعداد رشد و تعالی، و هم استعداد تنزل و سقوط در وجود او، صورتی بالقوه دارد (Supreme leader, 2012) ایشان در مورد

جایگاه انسان می‌فرمایند: «انسان محدود در جسم نیست، انسان همیشه در همه حال انسان است و ابعاد وجودی انسان، ابعاد لایتناهی بوده و نا شناخته است» (Supreme leader, 1998). آیت‌الله خامنه‌ای در قوام شخصیت انسانی، علاوه بر تأثیر عوامل و عناصر خارجی و ظاهری، برای مقولات دیگری مانند افکار و جهان‌بینی در تشکیل شخصیت او منشأ اثر فراوان قائل است (Supreme leader, 1987) از نگاه ایشان، «ابعاد وجودی انسان جسم و روان است، و روان فناپذیر است. انسان موجودی صاحب اراده و اختیار است، انسان از استعداد و توانایی برخوردار بوده و عوامل و عناصر خارجی و ظاهری در شکل‌گیری شخصیت او تأثیرگذارند.»

۲- **شناخت‌شناسی:** مقام معظم رهبری تفکرات غربی‌ها را تفکرات مبتنی بر معرفت‌شناسی مادی و غیرالهی می‌داند و بر غلط بودن هر دستگاه علمی و فکری، که بر پایه معرفت‌مادی و اعتقادی مادی باشد، تأکید دارند. ایشان معتقدند، «باید با اعتقاد به وجود خدا، اعتقاد به قدرت خدا، حضور الهی و ربوبیت الهی، به حقایق آفرینش نگاه کرد و بایستی با نگاه معرفت‌شناسی الهی به حقایق پی برد» (Supreme leader, 2014). آیت‌الله خامنه‌ای بر این عقیده‌اند که: «علوم انسانی ما بر مبادی و مبانی متعارض با مبانی قرآنی و اسلامی بنا شده است. علوم انسانی غرب مبتنی بر جهان‌بینی دیگری است؛ مبتنی بر فهم دیگری از عالم آفرینش است، و غالباً مبتنی بر نگاه مادی است. این نگاه، نگاه غلطی است» (Supreme leader, 2009). بر اساس نگاه مقام معظم رهبری، «حوزه‌های علمی و علمای دین، پشتوانه‌هایی هستند که موظفانند نظریات اسلامی را در این زمینه از متون الهی بیرون بکشند، مشخص کنند، آن‌ها را در اختیار بگذارند، برای برنامه‌ریزی، برای زمینه‌سازی‌های گوناگون. پس، پشتوانه نظام اسلامی، علمای دین و علمای صالح به نظر و نظریات اسلامی است؛ بنابراین، نظام موظف به حمایت از حوزه‌های علمی است، چون تکیه‌گاه او است» (Supreme leader, 2010). پس، مبانی فلسفی در منظومه فکری مقام معظم رهبری، دربرگیرنده مبانی هستی‌شناسی با محوریت نگاه توحیدی، مبانی انسان‌شناسی با محوریت الهی‌بودن انسان، و مبانی معرفت‌شناسی، بر حضور الهی و ربوبیت الهی، در نگاه حقایق هستی‌مبتنی است.

۲- چيستی تربیت

تربیت در نگاه مقام معظم رهبری یکی از بنیادی‌ترین پایه‌های دین مبین اسلام است و همواره بر ضرورت آن تأکید فرموده‌اند. ایشان در مورد قابلیت تربیت‌پذیر بودن انسان می‌فرمایند: «بافت انسان و قالب و تراش یک انسان مطلوب اسلام چیزی است که با تربیت حاصل می‌شود. همه انسان‌ها هم قابل تربیت هستند. بعضی ممکن است دیرپذیرتر باشند، بعضی زودپذیرتر؛ بعضی تربیت در آن‌ها ماندگارتر باشد، بعضی کم‌دوام‌تر؛ اما همه انسان‌ها در معرض تغییر و تبدیلی هستند که با تربیت حاصل می‌شود» (Supreme leader, 2014).

همچنین آیت‌الله خامنه‌ای در مورد نقش مربی در تربیت می‌فرمایند: «... شما معلم‌ها هستید که این شخصیت‌ها را شکل می‌دهید، پرداخت می‌کنید. صرفاً این نیست که در کلاس درس، دو کلمه شما بگویید و او یاد بگیرد؛ همه رفتار شما، حرکات شما، منش شما، اخلاق شما، به صورت مستقیم در این مخاطب‌گیرا اثر می‌گذارد و او را شکل می‌دهد. آنچه هم که به‌عنوان تعلیم در ذهن او کار می‌گذارید، از ماندگارترین حقایقی است که در ذهن انسان باقی می‌ماند» (Supreme leader, 2013).

مقام معظم رهبری همه انسان‌ها را صاحب استعداد و توانایی می‌دانند (Supreme leader, 2009) بر اساس نگاه ایشان، تربیت یک فرآیند تعاملی بین مربی و متربی، در جهت شکوفاکردن استعدادهای بالقوه فرد و بالفعل درآوردن آن، به‌منظور شکل‌گیری شخصیت و هویت فرد و هدایت آن به سوی کمال مطلوب در همه ابعاد، بر اساس مبانی و دستورهای اسلامی است.

۳- هدف تربیت

به اعتقاد مقام معظم رهبری، «اگر ما بتوانیم یک مجموعه جوان مؤمن انقلابی و پای کار داشته باشیم، همه دغدغه‌هایی که نسبت به کشور داریم، برای آینده برطرف خواهد شد» (Supreme leader, 2017). ایشان معتقدند که «برای ایجاد

تمدن اسلامی- مانند هر تمدن دیگر- دو عنصر اساسی لازم است: یکی تولید فکر و حرف نو (بر اساس منابع اصیل اسلامی)، که در محیط‌های گوناگون علمی و روشنفکری روی می‌دهد و دیگری، پرورش انسان؛ (Supreme leader, 1998)؛ به عبارت دیگر، راه برافراشتن پرچم تمدن نوین اسلامی، «تربیت» نسلی با ویژگی‌هایی خاص است: مؤمن، شجاع، با سواد، متدین، دارای ابتکار، پیشگام، خودباور، با انگیزه، غیور، دارای توان جسمی و فکری حرکت، هدفمند و آینده‌نگر، جدی و در یک کلمه یک انسان انقلابی» (Supreme leader, 2016). اهداف ده‌گانه استنتاج شده برای نظام تربیتی از منظر مقام معظم رهبری به این شرح است: پرورش خداباوری و خدامحوری، تقویت اعتماد و اتکا به خداوند، پرورش عزت‌نفس و خودباوری، پرورش اخلاقی، پرورش جسمی، تقویت جدیت، مجاهدت و نشاط روحی، پرورش علمی، پرورش حرفه‌ای جهت اعتلای اقتصادی، پرورش و اعتلای مدنی و پرورش سیاسی- فرهنگی (Vezdani, 2019, p. 142-144) در این بیانات می‌توان، اشاره مستقیم ایشان را به اهداف نظام تربیتی در جهت دستیابی به غایت اصیل زندگی انسانی، یعنی قرب الی‌الله و تخلق به اخلاق الله را مشاهده کرد.

۴- ابعاد تربیت

در اینجا نیز با نظر به اهداف و سطوح تربیت، می‌توان هشت ساحت یا بُعد برای تربیت بر شمرد (Vezdani, 2019, p. 145) بدین ترتیب، پرورش انسان کارآمد تمدن‌ساز، تمام ابعاد وجودی او: ابعاد جسمی، روحی و روانی، معنوی، اخلاقی و علمی و از سوی دیگر، ابعاد اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی را تحت پوشش قرار می‌دهد.

۵- اصول تربیت

نوع نگاه مقام معظم رهبری به مسئله تربیت، نگاه جامعی است. با مطالعه، بررسی و تحلیل بیانات ایشان می‌توان برخی از اصول تربیتی را استخراج کرد، و بهره‌مندی از این اصول، بر فلسفه حاکم در تربیت معلم مؤثر خواهد بود.

- اصل همراه بودن جسم و روح: «در اسلام مسئله جسم و روح توأم بوده و قابل تفکیک نیستند. اسلام معتقد است که، انسان باید جسم و روح را با هم پرورش بدهد. پرورش جسم، مقدمه پرورش روح است.» (Supreme leader, 1987)
- اصل تعبّد: «تمام عبادات و تکالیف شرعی، در حقیقت ابزارهای همین تزکیه یا همین تربیت است. روزه یک رکن اساسی در تعالی معنوی، تکامل روحی و هدایت و تربیت انسانی است» (Supreme leader, 1997)
- اصل تفکر: «تربیت عقلانی یعنی نیروی خرد انسانی را استخراج کردن، مشعل خرد انسانی را به دست انسان سپردن، تا راه را با این مشعل تشخیص بدهد و قادر بر طی کردن آن راه باشد؛ این اولین مسئله است» (Supreme leader, 2009)
- اصل تکریم و احترام: «هیچ مکتبی به قدر اسلام، ارزش و کرامت انسان را والا نمی‌داند. یکی از اصول اسلامی که همیشه در تعریف و معرفی اسلام مطرح است، اصل «تکریم انسان» است» (Supreme leader, 1992)
- اصل استمرار: «دوره تربیت انسان یک دوره نامحدود است. شروع آن از آغاز حیات است، و تقریباً تا رسیدن مرگ ادامه پیدا می‌کند.» (Supreme leader, 1987)
- اصل اخلاق مدار بودن: «یک انسان اسلامی، فقط انسانی نیست که اعتقاد اسلامی داشته باشد و عمل اسلامی بکند، بلکه اخلاق اسلامی هم رکن اساسی است» (Supreme leader, 1991).

۶- کاربرد مفهوم معلمی

مقام معظم رهبری مفهوم معلمی را در دو کاربرد مورد توجه قرار داده‌اند. ایشان می‌فرمایند: «معلم به معنای تعلیم‌دهندگی، ارزش بسیار بزرگی است؛ زیرا خداوند به استناد آیات قرآن، تعلیم‌دهنده است و پیامبر اکرم (ص) و همه حکما، علما، دانشمندان و شخصیت‌های برجسته نظیر شهید مطهری نیز دارای این ارزش بسیار والای معلمی هستند». در کاربرد دوم که منطبق با کار آموزش و پرورش است، علاوه بر تعلیم‌دهندگی، ارزش بالاتری نیز وجود دارد؛ زیرا مخاطب این تعلیم، در بهترین سنین تأثیرپذیری و تربیت‌پذیری هستند و تعلیم آن‌ها، تأثیرگذاری بسیار بیشتری از

تعلیم دیگر قشرها دارد (Supreme leader, 2022)

۷- نقش و جایگاه ارزشمند معلم

در نگاه مقام معظم رهبری مهم‌ترین رسالت‌ها و وظایف معلم، هدایت‌گری، روشنگری و آگاهی‌بخش (بینش و آگاهی درباره مسائل سیاسی، فرهنگی و اجتماعی معاصر و برخورداری از توانایی تحلیل) است (Supreme leader, 2015) همچنین شاخصه‌های تربیتی معلم تراز در اندیشه ایشان عبارت‌اند از: روحیه انقلابی، بصیرت، آرمان‌خواهی، تکیه بر مبانی دینی، بالندگی، خودسازی در پرتو معنویت، تربیت سازمانی در عین تربیت فردی، روحیه علمی جهادی در مقابل سهل‌انگاری، مقابله با استحاله فرهنگی، روحیه تحلیل‌گری و تفکر نقاد و خودباوری در پیشرفت علمی، دغدغه جهاد تبیین (Mohammadzadeh Banitarafi et al., 2022) «معلم، معمار آینده کشور است. قشر جوان هوشمند ایرانی که از متوسط هوش جهانی بالاتری برخوردار است، یک ثروت عظیم است» (Supreme leader, 2023)

۸- اهمیت و جایگاه تربیت معلم از منظر مقام معظم رهبری

مقام معظم رهبری در زمینه اهمیت و جایگاه تربیت معلم می‌فرماید: «این مسئله دانشگاه فرهنگیان هم خیلی مهم است؛ این هم از جمله چیزهایی است که باید به‌طور جدی به آرایش درونی آن توجه شود؛ معلم اگر شخصیت خودش ساخته نباشد، نمی‌تواند به متعلم خود، و به مخاطب خود چیزی بدهد؛ اینجا شخصیت معلمین ساخته می‌شود...» (Supreme leader, 2013) در نگاه ایشان، دانشگاه تربیت معلم متمایز از سایر دانشگاه‌ها است، «این دانشگاه فرهنگیان - یا به تعبیر قدیمی، دانشگاه تربیت معلم - دانشگاه است؛ لکن با دانشگاه‌های معمولی فرق دارد. علاوه بر امتیازاتی که دانشگاه‌های دیگر دارند، امتیاز «تولید معلم» مخصوص این دانشگاه است؛ این شرایطی دارد؛ خیلی باید به این دانشگاه اهمیت داد» (Supreme leader, 2014).

مقام معظم رهبری دانشگاه فرهنگیان را مرکز ثقل اصلی نظام آموزش و پرورش می‌دانند (Supreme leader, 2018) ایشان در مورد امکانات این دانشگاه می‌فرمایند: «این مراکز (دانشگاه فرهنگیان و همه مراکز تربیت معلم) باید از لحاظ امکانات سخت‌افزاری، مدیریت، اساتید، متون آموزشی و فعالیت‌های تربیتی به‌گونه‌ای تقویت شوند که بتوانند «معلم مطلوب» تربیت کنند» (Supreme leader, 2022) آیت‌الله خامنه‌ای در مورد نقش و رسالت دانشگاه چنین می‌فرماید: «دانشگاه اسلامی، دانشگاهی است که در آن در کنار علم، فرهنگ و تزکیه و اخلاق و معنویت هم لازم است. در این هیچ شبهه نکنید» (Supreme leader, 2004).

۹- برنامه‌های درسی

مقام معظم رهبری بر دقت نظر در تدوین محتوا و برنامه‌های درسی در تربیت معلم تأکید دارند. ایشان در این زمینه چنین می‌فرمایند: «در دانشگاه فرهنگیان، هم مواد درسی و محتوای دروس مهم است، هم اساتید مهم هستند، هیئت علمی مهم است. بنا است ما چه کسی را، چه جور آدمی را تربیت کنیم و سراغ بچه‌های مردم بفرستیم که بروند آن‌ها را بسازند و تولید انسان بزرگ بکنند؟ این خیلی مهم است؛ بنابراین، مسئله صلاحیت‌ها، مسئله اساتید، مسئله کتاب‌های درسی و محتوای درسی در دانشگاه خیلی مهم است» (Supreme leader, 2015). ایشان همچنین بر پرهیز از حافظه‌محوری در برنامه‌های درسی تأکید داشته و می‌فرمایند: «بعضی مطالب در برنامه درسی کنونی، صرفاً محفوظاتی است که بدون هیچ سودی برای حال یا آینده دانش‌آموزان، به ذهن آن‌ها سرازیر می‌شود، که باید این موارد شناسایی و از آموزش‌ها حذف شود» (Supreme leader, 2022).

غالب صاحب‌نظران و اندیشمندان کشور بر ضرورت تدوین «فلسفه تربیتی» مطلوب برای کشور اتفاق نظر دارند. مقام معظم رهبری نیز معتقدند که آموزش و پرورش کشور ما، ساخته و پرداخته ما نیست (Supreme leader, 2007) ایشان در این زمینه چنین می‌فرمایند: «بهترین و برجسته‌ترین فکرها باید بنشینند و برای آموزش و پرورش طراحی کنند، باید فلسفه آموزش و پرورش اسلامی واضح باشد، و بر اساس این فلسفه، افق آینده آموزش و پرورش کشور روشن باشد. معلوم باشد ما دنبال چه هستیم، و می‌خواهیم کجا برویم و بر اساس آن خط‌کشی بشود، برنامه‌ریزی بشود و راه‌ها

مشخص گردد. ما به این احتیاج داریم. آموزش و پرورش باید از روزمرگی بیرون بیاید. این اساس حرف است» (Supreme leader, 2006). هدف از تدوین برنامه‌های درسی تربیت معلم، ایجاد اخلاق و تعهد حرفه‌ای، دانش تخصصی، دانش و نگرش تربیتی و مهارت تربیتی در دانشجو معلمان بر اساس نظام معیار اسلامی است.

بحث و نتیجه‌گیری

در منظومه فکری امامین انقلاب، تربیت معلم از جایگاه والایی برخوردار است. توجه به نقش معلم و تأثیر او در فرآیند تربیت، مورد تأکید امامین انقلاب است. امام خمینی و مقام معظم رهبری، تربیت را فرایند تعاملی بین مربی و متربی در جهت رشد و شکوفایی استعداد های فراگیران، در جهت رسیدن به کمال و قرب الهی می‌دانند. در منظومه فکری امامین انقلاب، قرآن و آموزه‌های دینی به عنوان مبنای تربیت، مورد توجه قرار گرفته و در این راستا بر برنامه‌های درسی تربیت معلم، دین و اخلاق حاکم بوده و جامعیت نسبت به ابعاد و ساحت‌های مختلف تربیت، در جهت رسیدن به حیات طیبه، مورد توجه بوده و رویکرد حاکم در برنامه‌های درسی، به صورتی یکپارچه و مبتنی بر نظام معیار اسلامی است.

امام خمینی با دیدی همه‌جانبه و در ارتباط با کل هستی و جایگاه قابل توجه انسان در این هستی، که همان «خلیفه الهی» است، به موضوع تربیت می‌نگرد. ایشان به این نکته اشراف داشته‌اند که راه تربیت انسان در نیل به کمال راستین، از راه هستی‌شناسی، معرفت‌شناسی و انسان‌شناسی، آن‌هم از منظر قرآن و اسلام می‌گذرد.

در منظومه فکری مقام معظم رهبری نیز مبانی تربیت دربرگیرنده مبانی هستی‌شناسی با محوریت نگاه توحیدی، مبانی انسان‌شناسی با محوریت الهی‌بودن انسان و مبانی معرفت‌شناسی بر حضور الهی و ربوبیت الهی در نگاه حقایق هستی، مبتنی است. در گفتمان رهبر معظم انقلاب، برای شکل‌گیری دولت اسلامی جوان و حزب‌اللهی، نیازمند تربیت افراد در تراز انقلاب اسلامی بوده، که در این زمینه دانشگاه فرهنگیان - تربیت معلم - نقش اساسی و محوری دارد.

نوع نگاه مقام معظم رهبری به مسئله تربیتی، نگاه جامعی است. با توجه به سخنان ایشان، نظام تربیت معلم باید فعالیت‌های خود را در راستای تسهیل و تحقق تمدن نوین اسلامی جهت‌دهی کند. بدین ترتیب، پرورش انسان کارآمد تمدن‌ساز و تربیت‌یافته در تمام ابعاد وجودی مدنظر مقام معظم رهبری از نظام تربیت معلم است.

رهبر معظم انقلاب نیز از تربیت معلم با توجه به جایگاه و موقعیت آن انتظار تربیت معلمان در تراز انقلاب اسلامی را دارند؛ لذا، یکی از وظایف دانشگاه مأموریت‌گرا این است که دانشجو معلمان در تراز جمهوری اسلامی تربیت کند، تا هم در تحقق منویات رهبری گام برداشته، و هم در شکل‌گیری دولت جوان و حزب‌اللهی که از مصادیق دولت اسلامی است، کمک کند.

بر اساس مبانی فکری امامین انقلاب، در برنامه درسی ملی تربیت معلم بر شکل‌گیری ساختار دانشی تربیت اسلامی دانشجو معلمان تأکید شده است. توقع و انتظار از دانشگاه فرهنگیان این است که دانشجو معلمان با اهداف، رسالت و ویژگی‌های انسان مطلوب جامعه اسلامی و در تراز جمهوری اسلامی ایران تربیت کند و در برنامه‌های درسی تربیت معلم، این موارد مورد توجه جدی قرار گیرد.

منابع

- احمدی، آمنه، موسی‌پور، نعمت‌الله (۱۳۹۵). طراحی کلان (معماری) برنامه درسی تربیت معلم (برنامه درسی ملی تربیت معلم جمهوری اسلامی ایران). ناشر: دانشگاه فرهنگیان
- بهشتی، سعید (۱۳۹۹). آرای دانشمندان مسلمان در تعلیم و تربیت و مبانی آن (جلد ششم)، امام خمینی (ع). قم: انتشارات مشترک پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ع)
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۴/۰۲/۱۶). بیانات در دیدار جمعی از معلمان و فرهنگیان سراسر کشور. قابل دسترسی در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=29639>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۵/۰۷/۲۸). بیانات در دیدار نخبگان علمی جوان. قابل دسترسی در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=34703>

- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۸۳/۰۸/۱۰). بیانات در دیدار با دانشجویان در ماه مبارک رمضان. قابل‌دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3257>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۸۷/۰۲/۱۲). بیانات در دیدار با معلمان استان فارس. قابل‌دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3428>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۷۶/۱۰/۱۲). بیانات در دیدار معلمان سراسر کشور. قابل‌دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3339>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۸۵/۲/۱۲). بیانات در دیدار معلمان سراسر کشور. قابل‌دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3339>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۷۸/۰۶/۱۳). بیانات در طرح ولایت. قابل‌دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=24658>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۷۹/۰۷/۱۴). بیانات در جمع اساتید، فضلا و طلاب حوزه علمیه قم در مدرسه فیضیه. قابل‌دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21451>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۴/۰۲/۱۶). بیانات در دیدار معلمان و فرهنگیان. قابل‌دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=42410>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۳/۰۲/۱۷). بیانات در دیدار معلمان و فرهنگیان سراسر کشور. <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=26342>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۲/۰۲/۱۸). بیانات در دیدار جمعی از فرهنگیان. قابل‌دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=22515>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۶۸/۰۳/۱۸). بیانات در دیدار وزیر دفاع و جمعی از فرماندهان و کارکنان نیروهای سه‌گانه ارتش جمهوری اسلامی ایران و وزارت دفاع. قابل‌دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2081>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۷/۲/۱۹). بیانات در دانشگاه فرهنگیان. قابل‌دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=39542>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۱/۰۷/۲). بیانات در دیدار کارگزاران حج. قابل‌دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21013>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۴۰۱/۱۲/۲۱). دیدار معلمان با رهبر انقلاب. قابل‌دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/print-content?id=50211>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۶۵/۵/۳۰). بیانات در اجتماع دانش‌آموزان ممتاز شرکت‌کننده در اولین دوره مسابقات نهج‌البلاغه. قابل‌دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=50651>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۶۶/۵/۲۳). خطبه اول نماز جمعه تهران. قابل‌دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=46180>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۶/۰۲/۲۴). شرح حدیث در ابتدای جلسه درس خارج فقه. قابل‌دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=45863>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۸۶/۰۲/۲۵). بیانات در دیدار دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد. قابل‌دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3383>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۶۹/۰۹/۲۸). بیانات در دیدار جمعی از طلاب و دانشجویان. قابل‌دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=17947>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۷۰/۱۰/۲۵). بیانات در دیدار جمعی از مسئولان وزارت آموزش و پرورش. قابل‌دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2557>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۷۱/۹/۲۵). بیانات در دیدار جمعی از زنان. قابل‌دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2645>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۷۷/۰۸/۲۶). بیانات در دیدار کارگزاران نظام. قابل‌دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2918>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۸۸/۰۷/۲۸). بیانات در دیدار با جمعی از بانوان قرآن‌پژوه کشور. قابل‌دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=8259>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۸۹/۰۷/۲۹). بیانات در دیدار با طلاب و اساتید حوزه علمیه قم. قابل‌دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=10357>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۸۸/۴/۲۹). بیانات در سالروز عید سعید مبعث. قابل‌دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=7435>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۸۶/۰۵/۳). بیانات در دیدار مسئولان آموزش و پرورش سراسر کشور. قابل‌دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3394>

خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۳/۰۱/۳۰). بیانات در دیدار جمعی از بانوان برگزیده کشور. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=26155>

خمینی، سید روح‌الله (۱۳۸۲). شرح چهل حدیث. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
خمینی، سید روح‌الله (۱۳۸۵). آداب الصلوه. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
خمینی، سید روح‌الله (۱۳۸۸). صحیفه امام. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، چاپ چهارم، ج ۷، ۱۰، ۴، ۱۳-۱۵، ۱، ۸، ۱۷.

خمینی، سید روح‌الله (۱۳۸۶). مصباح الهدایه الی الخلافه و الولایه. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی^(۵)
خمینی، سید روح‌الله (۱۳۷۲). انوار الهدایه فی التعلیقہ علی الکفایه. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی^(۶)
خمینی، سید روح‌الله (۱۳۸۸). شرح حدیث جنود عقل و جهل امام خمینی^(س). تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی^(۶)
خمینی، سید روح‌الله (۱۳۸۸). سر الصلوه. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
خمینی، سید روح‌الله (۱۴۱۰ ق). تعلیقات علی شرح فصوص الحکم و مصباح الانس. تهران: پاسدار اسلام.
داورپناه، ابو سعید؛ آهنچیان، محمدرضا؛ کاظمی، یحیی (۱۳۹۵). بررسی تطبیقی فلسفه تربیت معلم از دیدگاه مکاتب فلسفی. در: هفتمین همایش ملی انجمن فلسفه تعلیم و تربیت ایران، دانشگاه شیراز، ۶۴۴-۶۱۷.
داورپناه، ابو سعید (۱۳۹۴). سیر تحول فلسفه تربیت معلم در ایران معاصر. رساله دکتری، دانشکده علوم تربیتی و روانشناختی دانشگاه فردوسی مشهد.

رستمی‌نسب، عباس‌علی؛ اخلاقی، مسعود؛ برزگر حسینی، فاطمه (۱۳۹۲). فلسفه تربیت معلم از دیدگاه امام علی^(ع). پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید باهنر کرمان.
صافی، احمد (۱۳۷۷). سیمای معلم. بیوند، شماره ۲۳، ص ۲۰-۲۹.
محمدزاده بنی طرفی، مهدی و همکاران (۱۴۰۱). شاخصه‌های تربیتی معلم تراز انقلاب اسلامی از منظر مقام معظم رهبری. تربیت متعالی، ۱(۲)، ص ۲۵-۴۶.

معاونت آموزشی و پژوهشی (۱۳۹۱). اساسنامه دانشگاه فرهنگیان. ناشر: دانشگاه فرهنگیان
معاونت آموزشی و پژوهشی (۱۳۹۵). برنامه راهبردی دانشگاه فرهنگیان در افق چشم‌انداز ۱۴۰۴. ناشر: دانشگاه فرهنگیان
ملکی، حسن (۱۴۰۰/۰۴/۱۷). دانشگاه فرهنگیان به دنبال تربیت معلم تراز انقلابی است. نشست خبری رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش. خبرگزاری رسمی حوزه. قابل دسترس در:

<https://hawzahnews.com/xbdQ>

وجدانی، فاطمه (۱۳۹۸). بررسی نسبت میان «فلسفه تعلیم و تربیت» با تمدن نوین اسلامی و تبیین فلسفه تربیتی مطلوب بر اساس دیدگاه مقام معظم رهبری. آینه معرفت، ۱۹(۲)، ص ۱۲۹-۱۵۲.
شریعتمداری، علی (۱۳۷۱). فلسفه آموزش و پرورش. تهران: انتشارات امیرکبیر
شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۰). سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. وزارت آموزش و پرورش
شورای عالی آموزش و پرورش (۱۳۹۱). برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران. وزارت آموزش و پرورش
شورای گسترش و برنامه‌ریزی و آموزش عالی (۱۳۹۹). سرفصل‌های برنامه درسی بازننگری شده رشته‌های دانشگاه فرهنگیان. وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

حسینی، سید ابراهیم، جوانبخت، فاطمه (۱۳۹۹). متن آموزشی سند فلسفه تربیت در جمهوری اسلامی ایران. قم: بخشایش
حسینی، سید ابراهیم، جوانبخت، فاطمه (۱۳۹۹). متن آموزشی سند فلسفه تربیت در جمهوری اسلامی ایران. قم: بخشایش

Reference

- Ahmadi, Amina, Musapour, Nematullah (2015). The macro (architectural) design of the teacher education curriculum (the national teacher education curriculum of the Islamic Republic of Iran). Publisher: Farhangian University
- Beheshti, Saeed (2019). Opinions of Muslim scholars on education and its foundations (Volume 6), Imam Khomeini (RA). Qom Joint Publications of the Hozva Research Institute and the University and the Institute for Editing and Publishing the Works of Imam Khomeini (RA)
- Davarpanah, Abu Saeed (2015). The Evolution of Teacher Education Philosophy in Contemporary Iran, Doctoral Dissertation, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Ferdowsi University of Mashhad.
- Davarpanah, Abu Saeed; Ahanchian, Mohammadreza; Kazemi, Yahya (2016). A comparative study of the philosophy of teacher education from the perspective of philosophical schools. In: 7th National Conference of Iranian Philosophy of Education Association, Shiraz University, 617-644.

- Deputy Education and Research (2011). Farhangian University Statutes. Publisher: Farhangian University.
- Development and Planning and Higher Education Council (2020). Revised curriculum headings of Farhangian University, Ministry of Science, Research and Technology.
- Education and Research Vice-Chancellor (2016) Farhangian University Strategic Plan in the Horizon of 1404, Publisher: Farhangian University
- Hosseini, Seyyed Ebrahim, Tabanakh, Fatemeh (2020). Educational text of the philosophy of education document in the Islamic Republic of Iran. Qom: Bakhshayesh.
- Khamenei, Seyed Ali (1985). Statements in the gathering of distinguished students participating in the first round of Nahjul Balagha competitions. Available at: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=50651>
- Khamenei, Seyed Ali (1987). The first sermon of the Friday prayer in Tehran. Available at: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=46180>
- Khamenei, Seyed Ali (1997). Statements in the meeting of teachers across the country. Available at: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3339>
- Khamenei, Seyed Ali (1999). Statements in the provincial plan. Available at: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=24658>
- Khamenei, Seyed Ali (2004). Statements in a meeting with students in the holy month of Ramadan. Available at: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3257>
- Khamenei, Seyed Ali (2006). Statements in the meeting of teachers across the country are available at: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3339>
- Khamenei, Seyed Ali (2007). Statements in the meeting of education officials across the country. Available at: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3394>
- Khamenei, Seyed Ali (2009). Statements in a meeting with a group of female Qur'anic scholars of the country. Available at: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=8259>
- Khamenei, Seyed Ali (2015). Statements in the meeting of teachers and educators. Available at: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=42410>
- Khamenei, Seyed Ali (2022). Teachers' meeting with the leader of the revolution. Available at: <https://farsi.khamenei.ir/print-content?id=50211>
- Khamenei, Seyyed Ali (16/02/2014). Statements in a group meeting of teachers and educators from all over the country. <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=29639>
- Khamenei, Seyyed Ali (1987). Statements in the meeting of the Minister of Defense and a group of commanders and employees of the three forces of the Islamic Republic of Iran Army and the Ministry of Defense. Available at: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2081>
- Khamenei, Seyyed Ali (1990). Statements in a group meeting of students. Available at: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=17947>
- Khamenei, Seyyed Ali (1991). Statements in a group meeting of Ministry of Education officials. Available at: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2557>
- Khamenei, Seyyed Ali (1992). Statements in a group meeting of women. Available at: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2645>
- Khamenei, Seyyed Ali (1998). Statements in the meeting with the officials of the system. Available at: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2918>
- Khamenei, Seyyed Ali (2000). Statements in the group of professors, faculty and students of Qom Seminary in Fayzieh School. Available at: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21451>
- Khamenei, Seyyed Ali (2008). Statements in the meeting with the teachers of Fars province. Available at: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3428>
- Khamenei, Seyyed Ali (2012). Statements in the meeting of Hajj brokers. Available at: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21013>
- Khamenei, Seyyed Ali (2013). Statements in a group meeting of scholars. Available at: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=22515>
- Khamenei, Seyyed Ali (2014). Statements at the meeting of teachers and educators from all over Kashi <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=26342>
- Khamenei, Seyyed Ali (2014). Statements in a group meeting of selected women of the country. Available at: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=26155>
- Khamenei, Seyyed Ali (2017). Explanation of hadith at the beginning of the session of foreign jurisprudence. Available at: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=45863>

- Khamenei, Seyyed Ali (2017). Statements at the meeting of students of Ferdowsi University of Mashhad. Available at: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3383>
- Khamenei, Seyyed Ali (2018). Statements at Farhangian University. Available at: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=39542>
- Khamenei, Seyyed Ali (2019). Statements on the anniversary of Eid al-Fitr. Available at: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=7435>
- Khamenei, Seyyed Ali (2020). Statements in a meeting with students and professors of Qom seminary. Available at: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=10357>
- Khamenei, Seyyed Ali (28/07/2015). Statements at the meeting of young scientific elites Available at: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=34703>
- Khomeini, Seyed Ruhollah (1993). *Anwar al-Hadaiya fi al-Taliqah Ali al-Kafayah*. Tehran: Imam Khomeini Editing and Publishing Institute (RA)
- Khomeini, Seyed Ruhollah (2004). *Description of forty hadiths*. Tehran: Imam Khomeini Editing and Publishing Institute.
- Khomeini, Seyed Ruhollah (2009). *Explanation of the hadith of Imam Khomeini's soldiers of intellect and ignorance (pbuh)*. Tehran: Imam Khomeini Editing and Publishing Institute (RA)
- Khomeini, Seyed Ruhollah (2009). *Imam's Sahifeh*. Tehran: Imam Khomeini Editing and Publishing Institute, 4th edition, vol. 7, 10, 4, 13-15, 1, 8, 17.
- Khomeini, Seyed Ruhollah (2009). *Sir al-Salwa* Tehran: Imam Khomeini Editing and Publishing Institute.
- Khomeini, Seyed Ruhollah (2006). *Etiquette of Namaz*. Tehran: Imam Khomeini Editing and Publishing Institute.
- Khomeini, Seyed Ruhollah (2007). *The lamp of guidance to caliphate and authority*. Tehran: Imam Khomeini Editing and Publishing Institute (RA)
- Khomeini, Seyed Ruhollah (2021). *Ali's commentary on the description of Fuss al-Hakm and Misbah Al-Alans*. Tehran: Pasdard Islam.
- Maleki, Hassan (2021). Farhangian University seeks to train revolutionary level teachers. Press conference of the head of educational research and planning organization of the Ministry of Education. The official news agency of the district. Available at: <https://hawzahnews.com/xbdQ>
- Mohammadzadeh Bani Tarafi, Mahdi and colleagues (2022). The educational characteristics of the level teacher of the Islamic Revolution from the point of view of the Supreme Leader. *Tarbiat Motaali*, 1(2), pp. 25-46.
- Rostami Nasab, Abbas Ali; Akhlik, Massoud; Barzgarh Hosseini, Fatemeh (2013). *The philosophy of teacher education from the perspective of Imam Ali (AS)*. Master's thesis. Faculty of Literature and Humanities, Shahid Bahonar University, Kerman.
- Safi, Ahmed (1998). *Teacher's face*. *Peyvand*, No. 223, pp. 20-29.
- Shariatmadari, Ali. (1992). *Philosophy of education*. Tehran: Amir Kabir Publications.
- Supreme Council of Cultural Revolution. (2021) *Document on fundamental transformation of education*. Ministry of Education.
- Supreme Council of Education. (2012) *National Curriculum of the Islamic Republic of Iran*. Ministry of Education.
- Vejdani, Fatemeh (2019). Examining the relationship between "philosophy of education and training" and modern Islamic civilization and explaining the ideal educational philosophy based on the Supreme Leader's point of view. *Mirror of Knowledge*, 19(2), pp. 129-152.